

Gelijke kansen? Reactie op het interview van Thijs Broer met Michiel van Hulten

door Ton Veerkamp

'Ons electoraat bevindt zich nu in het midden. Een van onze doelstellingen bij de komende verkiezingen moet zijn zo veel mogelijk ontevreden kiezers naar de PvdA te lokken.' Michiel van Hulten, de nieuwe voorzitter van de PvdA in een interview met Thijs Broer in *Roodkoper* van mei 2006. Hij en zijn collega's in het bestuur van de PvdA kennen maar één milieu, het 'midden'. Wat is dat eigenlijk? 'De arbeidersklasse van dertig jaar geleden is verdwenen,' zegt Van Hulten. Dat is niet erg zorgvuldig geformuleerd. Als er dertig jaar geleden een arbeidersklasse was - daar valt over te twisten -, dan is die er nu ook.

Een arbeidersbeweging als dertig jaar geleden is er inderdaad niet meer; die heeft Wim Kok bij het accord van Wassenaar, herfst 1982, ingeleverd. Tijdens het hernieuwingscongres van de PvdA in 1984 werd gezegd: 'PvdA betekent niet *Partij van de Armoede*.' Sinds die tijd zoekt de partij zijn plaats in dat befaamde 'midden'. Het midden is het milieu van gemiddelde inkomens en opleidingen of iets hoger. De PvdA concurreert met de andere partijen om dat midden. Er zijn in Nederland alleen maar partijen van het midden. Armen hebben geen partijen, die gaan intussen nauwelijks nog naar de verkiezingen. Voor die partijen is de onderlaag - mensen met inkomens en opleidingen duidelijk onder het gemiddelde - niet reëel. De ILO (International Labour Organisation) heeft in de jaren negentig een onderzoek naar de verschuivingen in de inkomensverdeling gedaan. Als we het 'midden' bepalen als de groep die tussen 75 en 150 procent van het gemiddelde inkomen heeft, dan loopt het aandeel van die groep terug en de aandelen van de groepen met minder dan 75 procent en die met meer dan 150 procent nemen toe. Kort gezegd: de ongelijkheid neemt toe. Of anders gezegd: we zien een proces van erosie in het midden. Van Hulten vindt dat wenselijk. Tenminste, dat is mijn conclusie uit zijn uitlating: 'Gelijkheid is niet wenselijk en niet haalbaar.' Het gaat om 'gelijke kansen'.

Werkelijk faire kansen?

In Duitsland is aan het begin van dit jaar een uitvoerig onderzoek gedaan naar de gelijkheid van kansen wat opleiding betreft. Het resultaat is dat kinderen uit milieus met geringe inkomens duidelijk minder kansen hebben op een schoolopleiding die toegang tot de universiteiten biedt. Van Hulten heeft lang in Engeland gewoond. Daar is de ideologie van *New Labour* toonaangevend geworden. 'Niet gelijke inkomens, maar gelijke kansen', dat was en is de slogan van New Labour. Anthony Giddins, de huisfilosoof van New Labour en de souffleur van Tony Blair, herhaalt die slogan in alle toonsoorten. 'New Labour heeft bijna alle taboes overboord gezet,' zegt van Hulten, en 'enorm geïnvesteerd in de onderkant van de samenleving'. Maar de situatie in het onderwijs in de arme buurten van grote steden is troosteloos, de criminaliteit nog hoger dan in Nederland. Blair heeft op 24 mei jongstleden zijn nieuwe onderwijswet maar net en met de hulp van de conservatieven over de streep gekregen. Zesenvestig afgevaardigden van Labour waren tegen die wet: voor arme mensen met arme kinderen wordt Blairs onderwijs onbetaalbaar. De conservatieven zagen die wet wel zitten: grote coalitie op zijn Brits.

Van Hulten wil de linkse rand van zijn electoraat niet onnodig naar de SP drukken, dus praat hij over een mogelijk 'links kabinet'. Maar bij Van Hulten past alleen een grote coalitie, een treurspel dat tegenwoordig met enig succes in Duitsland

opgevoerd wordt. Pech voor de onderlaag. Misschien hebben de middengroepen in het Verenigd Koninkrijk volgens Van Hulten 'het gevoel dat hun belastinggeld goed wordt besteed', maar het probleem voor de stabiliteit van onze democratieën ligt juist niet bij de middengroepen. Het probleem ligt bij die groepen die niet meer mee doen. De Amerikaanse filosoof en politicoloog John Rawls schreef in 2001 in *Justice as Fairness. A Restatement*, zijn laatste werk, een soort van politiek testament: 'Maar door de ontbrekende achtergrondrechtvaardigheid en de ongelijkheid in inkomens en vermogens kan een ontmoedigde en gedepimeerde onderlaag ontstaan die chronisch op bijstand aangewezen is. Die laag voelt zich in de steek gelaten en participeert niet meer aan de openbare politieke cultuur.' Rawls beschrijft met deze woorden de sociale politiek tijdens de regering van Bill Clinton (1993-2001). De ideologie achter Clintons politiek verschilt niet veel van die van New Labour. Clinton heeft veel taboes overboord gezet. Intussen heeft 40 procent van de Amerikanen geen zorgverzekering meer en zit bijna 1 procent van de bevolking achter tralies. Het overboord zetten van taboes heeft noch in de landen van de Europese Unie noch in de Verenigde Staten een grotere gelijkheid in kansen gebracht, tenminste niet als we daaronder verstaan wat Rawls noemt *fair equality of opportunity*, een werkelijk *faire* gelijkheid in kansen. De politiek van het neoliberalisme - het in de vorm van New Labour, of in de vorm van het conservatisme - is niet *fair*. Kinderen die in bepaalde buurten opgroeien en uit bepaalde milieus komen, hebben geen werkelijk *faire* kansen hun talenten te ontwikkelen.

'Onderwijs is hier niet meer mogelijk'

We zien overal de toename van milieus waarin de kinderen geen *faire* kansen hebben. We zien de ontwikkeling van buurten die je niet veel anders dan *slums* kunt noemen. In februari van dit jaar schreven in Berlijn de leraren van een grote *Hauptschule* - de onderste etage van het middelbaar onderwijs - een open brief aan de Senaat van Berlijn. Teneur: onderwijs is hier niet meer mogelijk, de school gaat onder in een baaierd van geweld en vandalisme, het beste is de school te sluiten en de leerlingen over andere scholen te verspreiden. De school ligt in het noordoosten van het stadsdeel Neukölln, een verwaarloosd gebied waar de meerderheid van de bevolking uit Turkije en Libanon stamt. De laatste groep bestaat voor het grootste deel uit Palestijnse vluchtelingen die tijdens de Libanese burgeroorlog de wijk namen.

De problemen zijn bekend. Een goede vriend, die in het lager/middelbaar onderwijs in Neukölln werkte, vertelde mij in het begin van de jaren negentig. 's Maandags ben ik geen leraar maar dompteur. Die *kids* hebben gedurende het weekend twintig uur voor de televisie doorgebracht en nu willen ze zich wel weer eens bewegen. Onderwijs is hoogstens vanaf dinsdag mogelijk. Vechtpartijen tussen Turkse en Arabische kinderen zijn bij ons doodgewoon.' Die kinderen landen op de *Hauptschule*. Ze weten dat ze geen kans hebben, dus waarom zouden ze leren? Naar school ga je om vrienden te treffen.

Toch sloeg de brief van de leraren van de *Rütli-Hauptschule* in als een bom. Opeens werd over de problemen gedebatteerd, tot in de Bondsdag toe. Sinds meer dan tien jaar wist iedereen die met onderwijs te maken heeft, en ook de politie, dat de problemen in Neukölln, Kreuzberg en Wedding nauwelijks zijn op te lossen. De stad is bankroet, het volksonderwijs is kapot gespaard. Toen de onlusten in Parijs, in november 2005, ook in Berlijn bekend werden, zei het politieke establishment: 'Zo iets kan bij ons niet gebeuren.' Kenners van het milieu in Neukölln zeggen: 'Zo iets gaat bij ons ook gebeuren.' De woordvoerder van de vroegere Bondsregering, Uwe Carsten Heye, adviseerde onlangs de buitenlandse gasten met donkere huidskleur

tijdens de wereldkampioenschappen voetbal bepaalde streken in Duitsland, zoals de deelstaat Brandenburg en Oost-Berlijn, niet te bezoeken. Er ontstond grote opwindning onder politici, maar politiemensen in Brandenburg en Berlijn bevestigden die waarschuwing. De Duitse *Verfassungsschutz*, de binnenlandse geheime dienst, kent het profiel van de daders heel goed: mannelijk, 75 procent tussen vijftien en vierentwintig jaar, meer dan 50 procent met een geringe opleiding en 40 procent werkloos. Let wel: de daders zijn Duitsers. En 'veelplegers'. 'Kansloze jongeren' zijn in Oost-Duitsland een groot probleem. En niet alleen daar. Ook in West-Duitsland, in heel Europa zijn er steeds meer kansloze jongeren, allochtonen én autochtonen. Als hele landstreken voor bepaalde mensen *no-go-areas* worden, dan is dat een teken dat de samenleving bezig is uit elkaar te vallen.

Toen in november 2005 de rellen in Parijs plaatsvonden, heb ik het officiële regeringsrapport na de grote *riots* van de zomer van 1967 in de grote steden van de Verenigde Staten nog eens doorgelezen. Zevenentwintig doden in Newark, aan de westelijke oever van de Hudson tegenover New York. Ik woonde daar toen, ik moest daar twee keer in de week met de bus doorheen, het zag er uit alsof er oorlog was geweest. Drieënveertig doden in Detroit, drieënvijftig doden in twintig andere steden, hele woonwijken platgebrand. De commissie zag als oorzaak gebrekkig onderwijs, slechte woontoestanden, grote werkeloosheid. Om herhaling te voorkomen moest de politiek dáár beginnen. Er werd nauwelijks iets gedaan. De slums werden oogluikend onder stromen van heroïne gezet, het geweld bleef de dagelijkse realiteit van het leven van de mensen daar. Voortaan waren de jeugdige bewoners van dit soort buurten bezig elkaar om zeep te brengen. Wij weten sinds veertig jaar wat er aan de hand is. De voorstellen van de Amerikaanse regeringscommissie van 1968 is letterlijk identiek met de voorstellen die we uit Frankrijk na de onlusten van november 2005 horen. Nu het weer rustig is, gaan de voorstellen weer de kast in.

'Als je ze maar uit de maatschappij haalt'

Met dit soort kennis in mijn hoofd lees ik het interview met Michiel van Hulten. Thijs Broer is een goede interviewer. Hij laat Van Hulten onthullende dingen zeggen, onthullend voor het gebrek aan genuanceerd denken. Als Van Hulten al een probleem ziet, dan op de manier van *zero tolerance* en *three strikes and your're out* voor 'veelplegers'. Dat hoort bij de rechtsstaat, vindt Van Hulten; je maakt gewoon wetten en als die wetten toegepast worden, handel je volgens de principes van de rechtsstaat. Natuurlijk is er een bepaald soort delinquenten dat een blijvend gevaar voor hun medemensen vormt. De huidige wetten die een blijvende detentie mogelijk maken, zijn voldoende. Ze moeten alleen consequent worden toegepast. Daarvoor hebben we geen 'Lubberskampementen en heropvoedingskampen' nodig. Van Hulten wil bijvoorbeeld sociale dienstplicht voor kinderen 'die opgroeien in een samenleving waar ze geen enkele binding mee hebben'. Ze moeten een paar uur in de week 'werken in de tuin bij het verzorgingstehuis of helpen bij zwemles'. Let wel: niet alle kinderen maar bepaalde kinderen - dus als straf voor hun afkomst. Ik ben evenmin als Van Hulten 'strafrecht deskundige of psycholoog', maar er is weinig fantasie voor nodig om in te zien dat kinderen die een sociaal handicap hebben, van een dergelijke 'straf' maar één ding leren: dat ze tuig zijn.

Omstreeks 1995 wist de maatschappij in de Verenigde Staten zich tegen criminaliteit die alle spuitgaten uitliep, niet anders meer te helpen dan met *zero tolerance*. De cijfers van de criminaliteit vertonen sindsdien een neergaande tendens. Parallel nam tussen 1994 en 2004 het aantal gevangenen in de Verenigde Staten toe van 1.300.000 tot 2.100.000 (0,8 procent van de bevolking). Wie in de

gevangenis zit, pleegt op straat geen misdrijven. Maar de criminaliteit bleef op een niveau dat in Europa volstrekt onacceptabel zou zijn. De gemiddelde gevangene in Amerika is sinds meer dan een halve eeuw jong, mannelijk en zwart of latino. Van die bevolkingsgroep zit intussen ongeveer 15 procent achter slot en grendel. Opsluiten en na drie keer levenslang. Van Hulten vindt: 'Als je ze maar uit de samenleving haalt.' Hij zou ze liever weer in de samenleving terug halen. 'Maar als het nodig is ze voorgoed uit de maatschappij te verwijderen om de samenleving te beschermen, heb ik daar geen moeite mee.' Ik herinner me een artikel van Timo der Weduwen, voormalig hoofdinspecteur bij de politie in Utrecht, een man die weet dat het af en toe onvermijdelijk is mensen op te sluiten. Hij schreef in Roodkoper, oktober 1997, na de moorden op Meindert Tjoelker en Joes Kloppenburg: 'Wat ik steeds dringender besef, is dat het opsluiten van mensen gelijk staat aan het opsluiten van dieren in de dierentuin.' Dat is de ene kant. De andere kant zag Der Weduwen ook: 'Voor ieder mens dat slachtoffer wordt van geweld, is ieder woord dat riekt naar toekomstig beleid en voorgenomen plannenmakerij een synoniem voor *te laat*... Hoe moeilijk het ook is, ik mag niet ophouden met het stellen van vragen, met het proberen te begrijpen...' 'We moeten weer durven dromen,' roept Van Hulten. Als ik het nadenken van een politiemans naast de kreten van Van Hulten zet, durf ik niet meer te dromen. Het zou op een nachtmerrie uitdraaien. Van Hulten zegt wat het midden wil horen, en vreest: anders kiezen ze Wilders. Maar nadenken is wel het minste wat men van een politicus verwachten kan. Over sociale preventie zegt hij tenminste in dit interview niets en ook zegt hij niets over de samenhang tussen een kwart eeuw neoliberale regeling van problemen en een groeiende onderlaag die in de samenleving eigenlijk allang niet meer meedoet. Thijs Broer had hem in dit interview ruim kans gegeven er iets over te zeggen. Maar een probleembewustzijn brengt kennelijk geen punten in de opiniepeilingen en bij de verkiezingen.

Wat is links?

Mijn bezwaar tegen de neoliberale wereldbeschouwing in de PvdA is niet van morele aard. De toekomst van onze vorm van samenleving - de democratie - wordt niet beslist in het midden. Het midden verliest aan omvang en importantie, maar het is nu eenmaal de cliënteel van de politieke partijen. Over de toekomst van de democratie wordt evenwel aan de twee buitenkanten beslist, aan de onderkant en bij de toplaag van 20 procent. De toplaag bepaalt de politieke agenda, de onderlaag is een vat vol buskruit. Onze maatschappijen waren in de veertig jaren na de Tweede Wereldoorlog opmerkelijk stabiel. Grote gelijkheid in inkomens, gelijke kansen en stabiliteit hebben iets met elkaar te maken. Er was geringe werkloosheid en er was weinig criminaliteit. Onze maatschappijen hadden relatief weinig te lijden onder dat wat men *social stress* noemt: werkloosheid, criminaliteit, drugsverslaving, zelfmoordneiging enzovoort. Van Hulten zegt: 'Gelijkheid is niet wenselijk en niet haalbaar, maar aan gelijke kansen kun je heel veel doen.' Ik zie nergens dat werkelijk aan gelijke kansen, aan *fair equality of opportunity* voor de onderlaag gewerkt wordt. Er wordt integendeel hard gewerkt aan toenemende ongelijkheid qua inkomens en kansen. Dat is verwerpelijk, niet omdat het onrechtvaardig of immoreel zou zijn, maar omdat het een levensgroot gevaar is voor de democratie.

Het is links als mensen dit gevaar zien. Links is het als de opties hard geformuleerd worden: ofwel we willen een maatschappij waar 20 procent van de mensen of meer geen faire kans heeft; dan moeten we het als kernopgave van het sociaal beleid beschouwen meer gevangenschappen te bouwen en hopen dat ons democratisch systeem dat overleeft. Ofwel we willen een maatschappij waar iedere mens en

vooral ieder kind een faire kans heeft; dan kunnen we niet doorgaan op de manier van de laatste kwart eeuw. De PvdA is geen linkse partij. Ze is een partij die niet minder blind is dan die partijen die ze komend najaar wil aflossen. Ze durft het stellen van een duidelijk optie niet aan. Een coalitie van deze PvdA met twee of drie kleine partijen kan nooit een links kabinet zijn. Ze kan misschien een paar accenten verleggen, maar het eigenlijke probleem van onze samenlevingen komt dan niet ter sprake. Ik herinner mij de euforie toen Helmut Kohl werd afgelost. Rood-groen werd binnen een half jaar een gigantische teleurstelling. Meer ongelijkheid, meer werkloosheid, nog minder kansen voor de kanslozen.

uit: Roodkoper, 11e jaargang, aflevering 3 – juli 2006